

KRZYSZTOF W. BARAN, JUSTYNA CZERNIAK-SWĘDZIOŁ, BOLESŁAW M. ĆWIERTNIAK
DOMINIKA DÖRRE-KOLASA, ANTONI DRAL, ZBIGNIEW GÓRAL, DANIEL KSIĄŻEK
MONIKA LEWANDOWICZ-MACHNIKOWSKA, TERESA LISZCZ, LESZEK MITRUS
ANNA MUSIAŁA, JERZY ONISZCZUK, ANDRZEJ PATULSKI, ŁUKASZ PISARCZYK
ZBIGNIEW SALWA, IWONA SIEROCKA, ARKADIUSZ SOBCZYK, JAKUB STELINA
ARTUR TOMANEK, MONIKA TOMASZEWSKA, KRZYSZTOF WALCZAK
MIROŚLAW WŁODARCZYK, MARCIN WUJCZYK, TERESA WYKA, ALINA WYPYCH-ŻYWIKA

SYSTEM PRAWA PRACY

TOM I

CZEŚĆ OGÓLNA

REDAKCJA NAUKOWA

KRZYSZTOF W. BARAN

Wolters Kluwer
Polska

SYSTEM PRAWA PRACY

TOM I

CZĘŚĆ OGÓLNA

Zamów książkę w księgarni internetowej

profinfo.pl
księgarnia internetowa

Sekretarze tomu
Justyna Czerniak-Swędzioł
Bolesław M. Ćwiertniak
Marcin Wujczyk

Autorzy

Krzysztof W. Baran (rozdziały: 14 wraz z D. Książkiem, 17, 21, 22)

Justyna Czerniak-Swędzioł (rozdziały: 12.2, 24)

Bolesław M. Ćwiertniak (rozdziały: 1, 9.1, 19)

Dominika Dörre-Kolasa (rozdziały: 18.5, 30)

Antoni Dral (rozdział 10)

Zbigniew Góral (rozdział 20)

Daniel Książek (rozdziały: 14 wraz z K.W. Baranem, 33)

Monika Lewandowicz-Machnikowska (rozdziały: 23, 27)

Teresa Liszcz (rozdziały: 4, 5)

Leszek Mitrus (rozdziały: 6, 7)

Anna Musiała (rozdział 18.3)

Jerzy Oniszczyk (rozdział 15)

Andrzej Patulski (rozdział 26)

Łukasz Pisarczyk (rozdział 29)

Zbigniew Salwa (rozdziały: 9.2–9.9)
aktualizacja K.W. Baran, J. Witkowski

Iwona Sierocka (rozdział 32)

Arkadiusz Sobczyk (rozdział 12.1)

Jakub Stelina (rozdziały: 2, 13)

Artur Tomanek (rozdziały 31)

Monika Tomaszewska (rozdział 18.4)

Krzysztof Walczak (rozdział 16)

Mirosław Włodarczyk (rozdziały: 18.1, 18.2)

Marcin Wujczyk (rozdziały: 8, 11)

Teresa Wyka (rozdział 3)

Alina Wypych-Żywicka (rozdziały: 25, 28)

KRZYSZTOF W. BARAN, JUSTYNA CZERNIAK-SWĘDZIOŁ, BOLESŁAW M. ĆWIERTNIAK
DOMINIKA DÖRRE-KOLASA, ANTONI DRAL, ZBIGNIEW GÓRAL, DANIEL KSIĄŻEK
MONIKA LEWANDOWICZ-MACHNIKOWSKA, TERESA LISZCZ, LESZEK MITRUS
ANNA MUSIAŁA, JERZY ONISZCZUK, ANDRZEJ PATULSKI, ŁUKASZ PISARCZYK
ZBIGNIEW SALWA, IWONA SIEROCKA, ARKADIUSZ SOBCZYK, JAKUB STELINA
ARTUR TOMANEK, MONIKA TOMASZEWSKA, KRZYSZTOF WALCZAK
MIROŚLAW WŁODARCZYK, MARCIN WUJCZYK, TERESA WYKA, ALINA WYPYCH-ŻYWIĆKA

SYSTEM PRAWA PRACY

TOM I

CZĘŚĆ OGÓLNA

REDAKCJA NAUKOWA

KRZYSZTOF W. BARAN

Wolters Kluwer
Polska

Warszawa 2017

Recenzent
Prof. dr hab. Barbara Wagner

Wydawca
Magdalena Stojek-Siwińska

Redaktor prowadzący
Ewa Fonkowicz

Opracowanie redakcyjne
Katarzyna Świerk-Bożek

Łamanie
Wolters Kluwer Polska

Indeks rzeczowy
Jarosław Witkowski

Ta książka jest wspólnym dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, byś przestrzegał przysługujących im praw. Książkę możesz udostępnić osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. A jeśli musisz skopiować część, rób to jedynie na użytek osobisty.

SZANUJMY PRAWO I WŁASNOŚĆ
Więcej na www.legalnakultura.pl
POLSKA IZBA KSIĄŻKI

© Copyright by
Wolters Kluwer Polska SA, 2017

ISBN: 978-83-8092-784-1

Dział Praw Autorskich
01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33
tel. 22 535 82 19
e-mail: ksiazki@wolterskluwer.pl

www.wolterskluwer.pl
księgarnia internetowa www.profinfo.pl

O AUTORACH

Krzysztof W. Baran

Profesor zwyczajny doktor habilitowany nauk prawnych; kierownik Katedry Prawa Pracy i Polityki Społecznej Uniwersytetu Jagiellońskiego; autor i redaktor licznych publikacji naukowych z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych, w tym kilkunastu monografii, komentarzy i podręczników.

Justyna Czerniak-Swędziół

Doktor nauk prawnych, adiunkt w Katedrze Prawa Pracy i Polityki Społecznej Uniwersytetu Jagiellońskiego; wykładowca na Podyplomowych Studiach Prawa Pracy organizowanych przez Katedrę Prawa Pracy i Polityki Społecznej UJ; autorka licznych publikacji m.in. z tematu zakazu konkurencji w stosunkach pracy oraz uprawnień rodzicielskich; radca prawny.

Bolesław M. Ćwiertniak

Doktor habilitowany nauk prawnych, profesor Wyższej Szkoły „Humanitas” w Sosnowcu; wykładowca na Podyplomowych Studiach Prawa Pracy Uniwersytetu Jagiellońskiego; Sekretarz Naukowy Komisji Nauk Prawnych i Ekonomicznych PAN oddziału w Katowicach. Autor ponad 150 prac naukowych poświęconych głównie zagadnieniom prawa pracy, w tym stosunkom zatrudnienia w administracji publicznej oraz prawa samorządu terytorialnego.

Dominika Dörre-Kolasa

Doktor nauk prawnych ze specjalnością prawo pracy; adiunkt w Katedrze Prawa Pracy i Polityki Społecznej Uniwersytetu Jagiellońskiego; autorka kilkunastu publikacji na temat prawa pracy, w tym dotyczących ochrony danych osobowych, dóbr osobistych pracowników, monitoringu w pracy, molestowania oraz mobbingu; radca prawny; konsultantka czasopism prawniczych.

Antoni Dral

Doktor habilitowany nauk prawnych, profesor nadzwyczajny w Wyższej Szkole Prawa i Administracji w Rzeszowie; specjalizuje się w prawie pracy i ubezpieczeń społecznych, w szczególności w problematyce stosunku pracy i jego trwałości; przez wiele lat łączył pracę naukowo-dydaktyczną z zatrudnieniem na stanowiskach kierowniczych w administracji rządowej i gospodarczej; autor ponad 50 publikacji naukowych z zakresu prawa pracy.

Zbigniew Góral

Profesor zwyczajny doktor habilitowany nauk prawnych; kierownik Katedry Prawa Pracy Uniwersytetu Łódzkiego; były prodziekan i dziekan Wydziału Prawa i Administracji oraz prorektor Uniwersytetu Łódzkiego; autor lub współautor ponad 150 publikacji z zakresu indywidualnego i zbiorowego prawa pracy, zatrudnienia i bezrobocia oraz prawa urzędniczego.

Daniel Książek

Doktor nauk prawnych; pracownik w Katedrze Prawa Pracy i Polityki Społecznej Uniwersytetu Jagiellońskiego; radca prawny; współnik zarządzający kancelarią prawną specjalizującą się w prawie pracy; prezes zarządu Centrum Prawa Pracy i Stosunków Przemysłowych; członek zespołu pełnomocnika rektora UJ do spraw prawnych.

Monika Lewandowicz-Machnikowska

Doktor habilitowany nauk prawnych; adiunkt w Zakładzie Prawa Pracy i kierownik Pracowni Ubezpieczeń Społecznych na Wydziale Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego; radca prawny; członek nieetatowy Samorządowego Kolegium Odwoławczego we Wrocławiu; mediator w sporach zbiorowych; specjalizuje się w indywidualnym prawie pracy i prawie zabezpieczenia społecznego; prowadzi badania naukowe dotyczące czynności prawnych w prawie pracy, konkurencji w stosunkach pracy, psychospołecznych zagrożeń w środowisku pracy oraz świadczeń socjalnych.

Teresa Liszcz

Doktor habilitowany nauk prawnych, profesor Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie; w latach 1989–2015 kierownik Zakładu Prawa Pracy UMCS; poseł na Sejm RP X, I i III kadencji; senator V kadencji; sędzia Trybunału Konstytucyjnego w stanie spoczynku.

Leszek Mitrus

Doktor habilitowany nauk prawnych, profesor w Katedrze Prawa Pracy i Polityki Społecznej Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Jagiellońskiego; autor publikacji z zakresu polskiego i europejskiego prawa pracy i prawa ubezpieczeń społecznych; członek European Labour Law Network; członek kolegium redakcyjnego miesięcznika „Monitor Prawa Pracy”; członek powołanej we wrześniu 2016 r. Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Pracy.

Anna Musiała

Doktor habilitowany nauk prawnych; adiunkt w Zakładzie Prawa Pracy i Prawa Socjalnego na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu; specjalistka z zakresu prawa pracy oraz autorka licznych publikacji z tego zakresu.

Jerzy Oniszczyk

Profesor zwyczajny doktor habilitowany nauk prawnych; wykładowca w Katedrze Administracji Publicznej w Szkole Głównej Handlowej w Warszawie; prowadzi badania naukowe skupiające się głównie na zagadnieniach filozoficznych

i teoretycznych dotyczących państwa i prawa, a także w mniejszym stopniu na problematyce prawa konstytucyjnego, pracy i praw człowieka; autor ponad 30 opracowań książkowych i ponad 140 artykułów poświęconych zagadnieniom filozoficznym i teoretycznym dotyczącym państwa i prawa.

Andrzej Patulski

Doktor habilitowany nauk prawnych, profesor Uniwersytetu Warszawskiego; kierownik Zakładu Społeczno-Prawnych Problemów Zatrudnienia na Wydziale Zarządzania UW; wykładowca w Akademii Leona Koźmińskiego w Warszawie; autor kilkudziesięciu książek i artykułów z zakresu prawa pracy i prawa handlowego publikowanych zarówno w kraju, jak i za granicą; radca prawny.

Łukasz Pisarczyk

Doktor habilitowany nauk prawnych, profesor nadzwyczajny w Katedrze Prawa Pracy i Polityki Społecznej na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego.

Zbigniew Salwa

Zmarły w 2008 r. profesor doktor habilitowany nauk prawnych; wybitny znawca prawa pracy, wieloletni kierownik Katedry (Zakładu) Prawa Pracy Uniwersytetu Warszawskiego; współtwórca kodeksu pracy; autor licznych publikacji, w tym monografii i komentarzy z zakresu prawa pracy i polityki społecznej.

Iwona Sierocka

Doktor habilitowany nauk prawnych, profesor w Katedrze Prawa Pracy Uniwersytetu w Białymstoku; specjalizuje się w problematyce zbiorowego prawa pracy oraz zagadnieniach z zakresu ubezpieczeń społecznych; autorka kilkudziesięciu publikacji dotyczących układów zbiorowych pracy, odpowiedzialności pracowników, ubezpieczeń społecznych zleceniobiorców i wykonawców dzieła.

Arkadiusz Sobczyk

Profesor doktor habilitowany nauk prawnych; wykładowca w Katedrze Prawa Pracy i Polityki Społecznej Uniwersytetu Jagiellońskiego; teoretyk i praktyk prawa pracy; autor wielu monografii, komentarzy oraz innych publikacji z zakresu prawa pracy.

Jakub Stelina

Doktor habilitowany nauk prawnych, profesor nadzwyczajny Uniwersytetu Gdańskiego; kierownik Katedry Prawa Pracy na Wydziale Prawa i Administracji UG; dziekan tego Wydziału; członek Rady Legislacyjnej przy Prezesie Rady Ministrów; autor wielu publikacji z zakresu prawa pracy, prawa urzędniczego oraz prawa zabezpieczenia społecznego; od 2016 r. członek Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Pracy.

Artur Tomanek

Doktor habilitowany nauk prawnych; adiunkt w Zakładzie Prawa Pracy Uniwersytetu Wrocławskiego; sędzia Sądu Okręgowego we Wrocławiu.

Monika Tomaszewska

Doktor habilitowany nauk prawnych, profesor nadzwyczajny w Katedrze Prawa Pracy na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Gdańskiego; autorka blisko 60 publikacji z zakresu międzynarodowego, europejskiego i morskiego prawa pracy; współautorka komentarzy do kodeksu pracy, prawa urzędniczego oraz zbiorowego prawa pracy; ekspert w licznych programach europejskich.

Krzysztof Walczak

Doktor habilitowany nauk prawnych; adiunkt na Wydziale Zarządzania Uniwersytetu Warszawskiego; wspólnik i konsultant w firmie prawniczej specjalizującej się w doradztwie z zakresu indywidualnego i zbiorowego prawa pracy; specjalista od zagadnień polskiego oraz europejskiego prawa pracy, w szczególności w zakresie wynagradzania i motywowania, rekrutacji, restrukturyzacji zatrudnienia oraz negocjacji ze związkami zawodowymi; redaktor naczelny miesięcznika „Monitor Prawa Pracy”; redaktor merytoryczny pierwszego internetowego komentarza do kodeksu pracy; autor około 200 publikacji książkowych i artykułów na temat polskiego i europejskiego prawa pracy.

Mirosław Włodarczyk

Doktor habilitowany nauk prawnych, profesor nadzwyczajny Uniwersytetu Łódzkiego; kierownik Katedry Prawa Ubezpieczeń Społecznych i Polityki Społecznej UE; specjalista w dziedzinie indywidualnego i zbiorowego prawa pracy oraz prawa rynku pracy; autor licznych publikacji naukowych, w tym monografii, artykułów, studiów, komentarzy i glos dotyczących źródeł prawa pracy, podmiotów i treści stosunku pracy, zatrudniania młodocianych i dzieci oraz regulacji prawnych rynku pracy.

Marcin Wujczyk

Doktor nauk prawnych; adiunkt w Katedrze Prawa Pracy i Polityki Społecznej Uniwersytetu Jagiellońskiego; członek Europejskiego Komitetu Praw Społecznych; członek Executive Committee International Labour and Employment Relations Association.

Teresa Wyka

Doktor habilitowany nauk prawnych, profesor Uniwersytetu Łódzkiego i Akademii Leona Koźmińskiego w Warszawie; kierownik Zakładu Prawa Ochrony Pracy w Katedrze Prawa Pracy Uniwersytetu Łódzkiego; kierownik Zakładu Prawa Pracy w Akademii Leona Koźmińskiego w Warszawie; członek Łódzkiego Towarzystwa Naukowego; autorka kilkudziesięciu publikacji naukowych, w tym kilku książek z dziedziny prawa pracy, prawa ochrony pracy i prawa ochrony danych osobowych.

Alina Wypych-Żywicka

Doktor habilitowany nauk prawnych; profesor nadzwyczajny Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Gdańskiego; wykładowca Podyplomowych Studiów Prawa Pracy; przewodnicząca Pomorskiego Polskiego Stowarzyszenia Ubezpieczeń Społecznych; autorka ponad stu opracowań z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych, w tym monografii, artykułów i glos.

SPIS TREŚCI

SŁOWO WSTĘPNE	21
ROZDZIAŁ 1	
Pojęcie i systematyka prawa pracy	25
1.1. Uwagi wstępne	25
1.2. O problemach definiowania i definicji prawniczych	28
1.3. Sposoby definiowania prawa pracy i ich periodyzacja w literaturze polskiego prawa pracy	33
1.4. Definicje legalne prawa pracy w polskim ustawodawstwie	46
1.5. Definiowanie działów prawa pracy	53
1.6. „Prawo pracy” czy „prawo socjalne”?	59
1.7. „Prawo pracy” czy „prawo zatrudnienia”?	66
1.8. Systematyka prawa pracy	85
1.8.1. Uwagi ogólne	85
1.8.2. O tzw. tradycyjnych podziałach prawa pracy i ich wpływie na systematykę polskiego prawa pracy	89
1.8.3. O tzw. aktualnych systematykach polskiego prawa pracy	95
ROZDZIAŁ 2	
Przedmiot prawa pracy	108
2.1. Uwagi wstępne	108
2.2. Stosunki pracy	124
2.2.1. Umowne stosunki pracy	124
2.2.2. Pozaumowne stosunki pracy	139
2.2.2.1. Stosunki pracy z powołania	139
2.2.2.2. Stosunki pracy z mianowania	143
2.2.2.3. Stosunki pracy z wyboru	146
2.2.2.4. Spółdzielcze stosunki pracy	148
2.3. Stosunki związane ze stosunkami pracy	150
2.3.1. Zbiorowe stosunki prawa pracy	150
2.3.2. Procesowe stosunki prawa pracy	155
2.3.3. Stosunki prawne związane z nadzorem nad warunkami pracy i kontrolą przestrzegania prawa pracy	161
2.3.4. Stosunki prawne związane z promocją zatrudnienia i przeciwdziałaniem bezrobociu	163
2.3.5. Inne stosunki prawa pracy	164

ROZDZIAŁ 3

Miejsce prawa pracy w systemie prawa	166
3.1. Pojęcie systemu prawa i kryteria jego wewnętrznego podziału	166
3.2. Wyodrębnienie prawa pracy	169
3.3. Relacje prawa pracy do wybranych gałęzi prawa	175
3.3.1. Uwagi wstępne	175
3.3.2. Prawo pracy a prawo konstytucyjne	175
3.3.3. Prawo pracy a prawo cywilne	178
3.3.4. Prawo pracy a prawo administracyjne	183
3.3.5. Prawo pracy a prawo karne	187
3.3.6. Prawo pracy a prawo ubezpieczeń społecznych	188
3.3.7. Prawo pracy a prawo podatkowe	192
3.3.8. Prawo pracy a tzw. procesowe prawo pracy	194

ROZDZIAŁ 4

Aksjologiczne podstawy prawa pracy	201
4.1. Uwagi wstępne	201
4.2. Godność człowieka (pracownika) jako centralna wartość w prawie pracy	209
4.3. Wolność pracy	216
4.4. Prawo do pracy	219
4.5. Równość	226
4.6. Sprawiedliwość społeczna	235
4.7. Solidarność	250
4.8. Życie i zdrowie	258
4.9. Wolność religii i wolność sumienia	266
4.9.1. Uwagi wstępne	266
4.9.2. Wolność religii	268
4.9.3. Wolność sumienia	283
4.10. Godność osobista (cześć)	300
4.11. Prywatność	304
4.12. Rodzina	317
4.13. Podsumowanie	327

ROZDZIAŁ 5

Etyczna natura pracy ludzkiej	329
-------------------------------------	-----

ROZDZIAŁ 6

Powstanie i ewolucja prawa pracy	340
6.1. Uwagi wstępne	340
6.2. Formy regulacji pracy zarobkowej przed rewolucją przemysłową	341
6.3. Rewolucja przemysłowa i powstanie prawa pracy	345
6.4. Okres międzywojenny	353
6.5. Okres od zakończenia II wojny światowej do początku lat 70. XX w.	358
6.6. Lata 70. i 80. XX w.	364
6.7. Przełom XX i XXI w.	369
6.8. Podsumowanie	384

ROZDZIAŁ 7

Uwarunkowania rozwoju współczesnego prawa pracy	388
7.1. Uwagi wstępne	388
7.2. Kontekst przekształceń prawa pracy	390
7.3. Zróżnicowanie prawnych form świadczenia pracy	396
7.4. Dyferencja i zakres przedmiotowy prawa pracy	407
7.5. Zbiorowe stosunki pracy	413
7.6. Wpływ prawa europejskiego i międzynarodowego	418
7.7. Granice prawa pracy	424
7.8. Podsumowanie	431

ROZDZIAŁ 8

Podmioty prawa pracy	434
8.1. Uwagi wstępne	434
8.2. Podmioty typowe dla indywidualnych stosunków pracy	435
8.2.1. Pracownik	436
8.2.2. Pracodawca	440
8.2.3. Pracodawca użytkownik i pracownik tymczasowy	442
8.2.4. Kandydat na pracownika	443
8.2.5. Rodzina zmarłego pracownika	443
8.3. Podmioty typowe dla zbiorowego prawa pracy	445
8.3.1. Związki zawodowe	445
8.3.2. Rady pracowników	447
8.3.3. Inne ciała przedstawicielskie	449
8.3.4. Załoga	451
8.3.5. Inwestor	453
8.3.6. Organizacje pracodawców	455
8.4. Podmioty prawa pracy w procesowym prawie pracy	456

ROZDZIAŁ 9

Funkcje prawa pracy	459
9.1. Uwagi wstępne	459
9.2. Pojęcie funkcji prawa pracy	469
9.3. Ochronna funkcja prawa pracy	477
9.3.1. Zakres przedmiotowy i podmiotowy funkcji ochronnej	479
9.3.2. Płaszczyzny funkcji ochronnej	480
9.4. System ochrony pracowników w prawie pracy	489
9.5. Rola organów państwowych w zapewnieniu przestrzegania uprawnień pracowniczych	494
9.6. Specyfika funkcji organizacyjnej jako funkcji prawa pracy oraz jej relacje z funkcją ochronną	495
9.7. Organizacyjna funkcja prawa pracy	500
9.8. Uwarunkowania skuteczności działania organizacyjnej funkcji prawa pracy	509
9.9. Funkcja organizacyjna a prawidłowe stanowienie norm prawnych	511

ROZDZIAŁ 10

Właściwości prawa pracy	517
10.1. Pojęcie właściwości gałęzi prawa pracy	517

10.2.	Właściwości a funkcje i zasady prawa pracy	519
10.3.	Wpływ związków genetycznych prawa pracy z prawem cywilnym i administracyjnym na właściwości prawa pracy	520
10.4.	Wyodrębnienie i klasyfikacja właściwości prawa pracy do 1989 r.	523
10.5.	Transformacja ustrojowo-gospodarcza a właściwości prawa pracy	526
10.6.	Złożoność metod regulacji	531
10.7.	Uprzywilejowanie pracownika oraz występowanie norm prawnych o szczególnym charakterze	537
10.8.	Dynamika prawa pracy i ekspansja prawa pracy	542
10.9.	Uniformizm prawa pracy	552
10.10.	Dyferencjacja prawa pracy	554
10.11.	Szczególny (swoisty) charakter źródeł prawa pracy	567
10.12.	Udział partnerów społecznych w dialogu społecznym i tworzeniu prawa pracy	575
10.13.	Podsumowanie	579

ROZDZIAŁ 11

	Modele tworzenia prawa pracy	581
11.1.	Uwagi wstępne	581
11.2.	Model międzynarodowy	582
11.3.	Model unijny	583
11.4.	Model ustawodawczy	585
11.5.	Model wykonawczy	586
11.6.	Model negocjacyjny	588
11.7.	Model decyzyjny	590
11.8.	Model negocjacyjno-decyzyjny	594
11.9.	Model heterogeniczny	595
11.10.	Model tworzenia norm zwyczajowych	596
11.11.	Zasady tworzenia prawa pracy	599

ROZDZIAŁ 12

	Sposoby ujęcia prawa pracy	602
12.1.	Prawo pracy w ujęciu publicznoprawnym	602
12.1.1.	Charakter prawny obowiązków ustawowych	604
12.1.2.	Dobro wspólne a solidarność społeczna	606
12.1.3.	Włączenie społeczne i inne wartości zbiorowe jako podstawowy element dobra wspólnego w prawie pracy	609
12.1.4.	Wolność pracy (prawo do pracy) jako kwintesencja samorealizacji jednostki	610
12.1.5.	Umowa o pracę jako umowa prawa publicznego	611
12.1.6.	Pracodawca jako podmiot administrujący	613
12.1.7.	Zasada uprzywilejowania a publiczne prawo pracy	615
12.1.8.	Zbiorowe prawo pracy a publicznoprawne ujęcie prawa pracy ..	616
12.1.9.	Przedmiot prawa pracy a publicznoprawne ujęcie prawa pracy .	617
12.2.	Prawo pracy w ujęciu heterogenicznym	618
12.2.1.	Uwagi wstępne	618
12.2.2.	Przedmiot prawa pracy a heterogeniczne ujęcie prawa pracy	619
12.2.3.	Umowne i pozaumowne stosunki pracy	622
12.2.4.	Relacje prawa pracy do innych gałęzi prawa	625

12.2.5. Podsumowanie	628
ROZDZIAŁ 13	
Charakter norm prawa pracy	630
ROZDZIAŁ 14	
Pojęcie, systematyka i hierarchia źródeł prawa pracy	646
ROZDZIAŁ 15	
Konstytucyjne źródła prawa pracy	666
15.1. Uwagi wstępne	666
15.2. Konstytucyjny system formalnych źródeł prawa	668
15.3. Konstytucja jako źródło prawa pracy – zakres i relacje między regulacjami dotyczącymi wolności i praw związanych z pracą	681
15.4. Ogólne reguły dotyczące ram ustroju pracy oraz wolności i praw związanych z pracą	684
15.5. Ochrona wolności i praw człowieka oraz warunki ich ograniczenia	690
15.6. Sposób ujęcia i charakter regulacji konstytucyjnych wolności i praw dotyczących pracy	693
15.7. Charakterystyka podstawowych konstytucyjnych ram ustrojowych prawa pracy	698
15.7.1. Zasada sprawiedliwości społecznej	698
15.7.2. Zasada społecznej gospodarki rynkowej	710
15.7.3. Zasada ochrony pracy i państwowy nadzór nad warunkami pracy	714
15.8. Charakterystyka podstawowych zasad katalogu wolności i praw jednostek	721
15.8.1. Uwagi wstępne	721
15.8.2. Zasada godności – jej poszanowanie i ochrona	722
15.8.3. Zasada równości wobec prawa oraz niedyskryminacji	727
15.9. Konstytucyjne wolności i prawa podmiotów indywidualnych w stosunkach pracy	733
15.9.1. Wolność pracy	733
15.9.2. Wolność wyboru zawodu	738
15.9.3. Wolność wykonywania zawodu	739
15.9.4. Wolność wyboru miejsca pracy	742
15.9.5. Wynagrodzenie	742
15.9.6. Obowiązek państwa prowadzenia polityki zmierzającej do pełnego i produktywnego zatrudnienia	745
15.9.7. Prawo do bezpiecznych i higienicznych warunków pracy	748
15.9.8. Prawa pracownika do dni wolnych i płatnych urlopów	758
15.9.9. Zakaz zatrudniania dzieci	765
15.10. Konstytucyjne źródła zbiorowych stosunków pracy	765
15.10.1. Uwagi wstępne	765
15.10.2. Swoboda tworzenia i zrzeszania się w związkach zawodowych .	766
15.10.3. Prawa do rokowań, strajku i innych form protestu	771
15.11. Wolność i prawa pracownicze w warunkach stanów nadzwyczajnych	774

ROZDZIAŁ 16

Źródła międzynarodowego i europejskiego prawa pracy	777
16.1. Pojęcie prawa międzynarodowego i europejskiego i ich znaczenie jako źródeł prawa	777
16.2. Znaczenie prawa międzynarodowego i europejskiego w polskim porządku prawnym	786
16.3. Umowy dwustronne jako źródło międzynarodowego prawa pracy i ich wpływ na polskie prawo pracy	791
16.4. Dokumenty wydawane przez organizacje międzynarodowe jako źródło międzynarodowego prawa pracy i ich wpływ na polskie prawo pracy	792
16.5. Regulacje Unii Europejskiej i ich rola jako źródła prawa pracy	800
16.6. Podsumowanie	810

ROZDZIAŁ 17

Ustawowe i wykonawcze źródła prawa pracy	811
17.1. Ustawy jako źródła prawa pracy	811
17.2. Kodeks pracy jako źródło prawa pracy	817
17.2.1. Kodyfikacja prawa pracy – zagadnienia ogólne	817
17.2.2. Charakterystyka polskiego kodeksu pracy jako źródła prawa pracy	821
17.3. Ustawy pozakodeksowe jako źródła prawa pracy	826
17.4. Kodeks cywilny jako subsydiarne źródło regulacji stosunku pracy	830
17.5. Rozporządzenia jako źródła prawa pracy	838

ROZDZIAŁ 18

Swoiste źródła prawa pracy	843
18.1. Źródła „swoiste” – geneza i funkcje	843
18.2. Układy zbiorowe pracy w systemie prawa pracy	851
18.2.1. Podstawy prawne regulacji układowej	851
18.2.2. Charakter prawny układu zbiorowego pracy	854
18.2.3. Strony układów zbiorowych pracy	858
18.2.4. Formowanie się strony pracowniczej układu zbiorowego pracy .	861
18.2.4.1. Układ ponadzakładowy	862
18.2.4.2. Układ zakładowy	865
18.2.5. Strona pracownicza układu zbiorowego pracy	868
18.2.5.1. Układ ponadzakładowy	868
18.2.5.2. Układ zakładowy	869
18.2.6. Zasady ustalania „reprezentatywności” układowej	871
18.2.7. Zasady ustalania „reprezentatywności” zakładowych organizacji związkowych	876
18.2.8. Kwestia reprezentatywności organizacji pracodawców	879
18.2.9. Treść układu zbiorowego pracy	880
18.2.10. Zakres podmiotowy układów zbiorowych pracy	887
18.2.11. Zawarcie, zmiana i rozwiązanie układu zbiorowego pracy	890
18.2.11.1. Rokowania układowe	890
18.2.11.2. Forma i czas obowiązywania układu	896
18.2.11.3. Rejestracja i wejście w życie układu	898
18.2.11.4. Zmiana treści układu	902

18.2.11.5.	Rozwiązanie układu	903
18.2.11.6.	Zawieszenie stosowania układu	910
18.3.	Inne porozumienia zbiorowe w systemie prawa pracy	911
18.3.1.	Uwagi wstępne	911
18.3.2.	Pojęcie porozumienia zbiorowego, jego rodzaje i funkcje	914
18.3.3.	Porozumienia zbiorowe „nazwane”	922
18.3.4.	Porozumienia zbiorowe „nienazwane”	926
18.3.5.	Uznanie porozumienia zbiorowego jako normatywnego porozumienia zbiorowego	938
18.4.	Regulaminy w systemie prawa pracy	942
18.4.1.	Uwagi wstępne	942
18.4.2.	Kształtowanie regulaminów i ich charakteru prawnego	944
18.4.3.	Charakter prawny współczesnych regulaminów w prawie pracy oraz określenie charakteru norm w nich zawartych	948
18.4.4.	Sposób przyjmowania regulaminów	951
18.4.5.	Zakres regulacji i wzajemne relacje regulaminów do pozostałych „swoistych” źródeł prawa pracy	954
18.4.6.	Regulaminy a kodeksy moralne	958
18.5.	Statuty w systemie prawa pracy	959
18.5.1.	Uwagi wstępne	959
18.5.2.	Postanowienia statutów a prawo pracy	961
18.5.3.	Umiejscowienie postanowień statutu w tzw. hierarchii źródeł prawa pracy	967
18.5.4.	Podsumowanie	968
ROZDZIAŁ 19		
	Ogólnoteoretyczne aspekty wyodrębnienia zasad prawa pracy	970
ROZDZIAŁ 20		
	Podstawowe zasady indywidualnego prawa pracy	998
20.1.	Prawo do pracy	998
20.1.1.	Uwagi wstępne	998
20.1.2.	Podstawy prawne	1000
20.1.3.	Treść prawa do pracy	1015
20.1.3.1.	Prawo do zatrudnienia swobodnie wybranego	1016
20.1.3.2.	Prawo do zatrudnienia z gwarantowanym przez państwo wynagrodzeniem minimalnym	1032
20.1.3.3.	Prawo do pomocy w podjęciu zatrudnienia	1035
20.2.	Swoboda nawiązania stosunku pracy	1040
20.2.1.	Uwagi wstępne	1040
20.2.2.	Treść zasady swobody nawiązania stosunku pracy	1044
20.2.2.1.	Zgodna wola stron jako warunek nawiązania stosunku pracy	1044
20.2.2.2.	Sposób złożenia zgodnych oświadczeń woli stron oraz ich forma	1050
20.2.2.3.	Swoboda wyboru podstawy zatrudnienia	1052
20.2.2.4.	Swoboda kształtowania treści stosunku pracy	1054
20.3.	Zasada ochrony godności i innych dóbr osobistych pracownika	1056
20.3.1.	Uwagi wstępne	1056

20.3.2.	Podstawy prawne	1057
20.3.3.	Treść zasady	1066
20.4.	Zasada równości pracowników w dziedzinie zatrudnienia i niedyskryminacji w zatrudnieniu	1084
20.4.1.	Uwagi wstępne	1084
20.4.2.	Podstawy prawne	1084
20.4.3.	Treść zasady	1087
20.5.	Zasada godziwego wynagrodzenia za pracę	1101
20.5.1.	Uwagi wstępne	1101
20.5.2.	Podstawy prawne	1103
20.5.3.	Treść zasady	1108
20.6.	Zasada prawa do wypoczynku	1113
20.6.1.	Podstawy prawne	1113
20.6.2.	Treść zasady	1117
20.7.	Zasada zapewnienia pracownikom bezpiecznych i higienicznych warunków pracy	1122
20.7.1.	Podstawy prawne	1122
20.7.2.	Treść zasady	1125
20.8.	Zasada zaspokajania bytowych, socjalnych i kulturalnych potrzeb pracowników	1128
20.9.	Zasada ułatwiania pracownikom podnoszenia kwalifikacji zawodowych	1131
20.10.	Zasada uprzywilejowania pracownika	1134

ROZDZIAŁ 21

	Podstawowe zasady zbiorowego prawa pracy	1143
21.1.	Zasada wolności związkowej w stosunkach pracy	1143
21.1.1.	Uwagi wstępne	1143
21.1.2.	Podstawy prawne	1146
21.1.3.	Treść zasady	1151
21.1.3.1.	Wolność koalicji ludzi pracy	1152
21.1.3.2.	Wolność koalicji pracodawców	1154
21.1.3.3.	Negatywna wolność związkowa	1156
21.1.3.4.	Wolność działania organizacji pracowników i pracodawców	1157
21.2.	Zasada dialogu społecznego w stosunkach pracy	1164
21.2.1.	Uwagi wstępne	1164
21.2.2.	Podstawy prawne	1166
21.2.3.	Treść zasady	1168
21.3.	Zasada partycypacji pracowników w zarządzaniu zakładem pracy	1172
21.3.1.	Uwagi wstępne	1172
21.3.2.	Podstawy prawne	1173
21.3.3.	Treść zasady	1179
21.4.	Zasada wolności akcji zbiorowych w stosunkach pracy	1186
21.4.1.	Uwagi wstępne	1186
21.4.2.	Podstawy prawne	1187
21.4.3.	Treść zasady	1188

ROZDZIAŁ 22

Podstawowe zasady procesowego prawa pracy	1193
22.1. Zasada szczególnej ochrony słusznych interesów pracownika w sprawach z zakresu prawa pracy	1193
22.2. Zasada prawdy obiektywnej w sprawach z zakresu prawa pracy	1202
22.3. Zasada polubownego likwidowania sporów w sprawach z zakresu prawa pracy	1207

ROZDZIAŁ 23

Typy stosowania prawa pracy	1215
23.1. Uwagi wstępne	1215
23.2. Typy stosowania prawa a prawo pracy	1219
23.2.1. Administracyjny typ stosowania prawa pracy	1220
23.2.2. Kierowniczy typ stosowania prawa pracy	1221
23.2.3. Sądowy typ stosowania prawa pracy	1223
23.3. Proces stosowania prawa pracy w ujęciu decyzyjnym	1225

ROZDZIAŁ 24

Rola orzecznictwa sądowego w procesie stosowania prawa pracy	1229
24.1. Uwagi wstępne	1229
24.2. Funkcje Sądu Najwyższego w polskim systemie sądownictwa pracy	1231
24.3. Wpływ orzecznictwa Sądu Najwyższego na kodeks pracy	1236
24.4. Orzecznictwo sądów administracyjnych	1242
24.5. Znaczenie orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego	1244
24.6. Orzecznictwo Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej	1247
24.7. Wzajemnie oddziaływanie nauki prawa pracy i judykatury	1250

ROZDZIAŁ 25

Metodologia wykładni przepisów prawa pracy	1253
25.1. Uwagi wstępne	1253
25.2. Znaczenie terminu „wykładnia prawa”	1255
25.3. Przedmiot wykładni prawa pracy	1257
25.4. Rodzaje wykładni prawa pracy	1259
25.5. Etapy wykładni prawa	1265
25.6. Problem luk w prawie pracy	1273

ROZDZIAŁ 26

Zwyczaj w prawie pracy	1277
26.1. Uwagi wstępne	1277
26.2. Zwyczaj a prawo zwyczajowe	1278
26.3. Zwyczaj a klauzule generalne	1280
26.4. Zwyczaj a stosowanie prawa pracy	1283
26.4.1. Uwagi wstępne	1283
26.4.2. Treść zobowiązań w prawie pracy	1285
26.4.3. Wykonanie zobowiązań	1289
26.5. Podsumowanie	1294

ROZDZIAŁ 27

Zdarzenia prawne w prawie pracy	1296
27.1. Uwagi wstępne	1296
27.2. Zdarzenia prawne prawa pracy	1297
27.3. Typy zdarzeń prawnych w prawie pracy	1300
27.3.1. Zdarzenia prawne <i>sensu stricto</i>	1300
27.3.2. Czynności z zakresu prawa pracy	1301
27.3.2.1. Czynności prawne w prawie pracy	1301
27.3.2.2. Rodzaje czynności prawnych	1301
27.3.2.3. Oświadczenie woli jako element czynności prawnej ...	1304
27.3.2.3.1. Forma czynności prawnych	1305
27.3.2.3.2. Wady oświadczenia woli	1308
27.3.2.3.3. Wykładnia oświadczeń woli	1317
27.3.2.3.4. Zawieranie umów	1319
27.3.2.3.5. Treść czynności prawnych	1320
27.3.2.4. Czynności zbiorowego prawa pracy	1324
27.3.3. Czynności kierownicze	1325
27.3.3.1. Czynności dyrektywne	1326
27.3.3.2. Czynności dyscyplinarne	1326
27.3.3.3. Czynności dystrybucyjne	1327
27.4. Oświadczenia wiedzy	1328
27.5. Orzeczenia sądu i decyzje administracyjne	1329

ROZDZIAŁ 28

Prawa podmiotowe w prawie pracy	1331
28.1. Konstrukcja, istota i nabycie praw podmiotowych	1331
28.2. Ustanie, utrata i zrzeczenie się prawa podmiotowego	1336
28.3. Rodzaje praw podmiotowych	1338
28.3.1. Rodzaje praw podmiotowych według kryterium ich budowy	1338
28.3.2. Rodzaje praw podmiotowych według przedmiotu ich treści	1341
28.4. Dopuszczalność ograniczenia prawa podmiotowego	1342
28.4.1. Kontraktowe ograniczenie prawa podmiotowego	1343
28.4.2. Ustawowe ograniczenie prawa podmiotowego	1344
28.5. Realizacja prawa podmiotowego	1346
28.6. Zagadnienie nadużycia prawa w prawie pracy	1349
28.7. Klauzule generalne	1359
28.7.1. Pojęcie klauzul generalnych i wzajemna ich relacja	1359
28.7.2. Zasady współżycia społecznego – zakres znaczeniowy i mechanizm działania	1371
28.7.3. Społeczno-gospodarcze przeznaczenie prawa – zakres znaczeniowy i mechanizm działania	1383
28.7.4. Określenie relacji między klauzulami zasady współżycia społecznego a społeczno-gospodarczym przeznaczeniem prawa	1387
28.8. Problem dobrej wiary i słuszności w prawie pracy	1392

ROZDZIAŁ 29

Roszczenia w prawie pracy	1400
---------------------------------	------

ROZDZIAŁ 30

Domniemania i fikcje prawne w prawie pracy	1415
30.1. Zagadnienia pojęciowe	1415
30.2. Fikcje prawne w przepisach prawa pracy	1423
30.3. Domniemania prawne w prawie pracy	1429

ROZDZIAŁ 31

Ciężar dowodu w prawie pracy	1431
31.1. Uwagi wstępne	1431
31.2. Regulacja ciężaru dowodu w prawie pracy	1434
31.2.1. Uwagi ogólne	1434
31.2.2. Zmiany rozkładu ciężaru dowodu	1437
31.3. Rozkład ciężaru dowodu w indywidualnym prawie pracy	1442
31.3.1. Domniemania związane z nawiązaniem stosunku pracy	1442
31.3.2. Ciężar dowodzenia przyczyn wypowiedzenia i rozwiązania stosunku pracy	1447
31.3.3. Ciężar dowodzenia roszczeń pracowniczych uzależnionych od możliwości pracodawcy	1452
31.3.4. Odpowiedzialność materialna pracownika	1455
31.3.4.1. Odpowiedzialność materialna według zasad ogólnych	1455
31.3.4.2. Odpowiedzialność materialna za mienie powierzone ..	1456
31.3.5. Odpowiedzialność pracodawcy za naruszenie obowiązków wobec pracownika	1462
31.3.5.1. Uwagi ogólne	1462
31.3.5.2. Ciężar dowodzenia roszczeń wywodzonych z nakazu równego traktowania pracowników	1462
31.3.5.3. Odpowiedzialność pracodawcy z tytułu mobbingu	1471
31.3.6. Ciężar dowodu świadczenia pracy nadliczbowej	1473
31.4. Ciężar dowodu w stosunkach zbiorowego prawa pracy	1475
31.5. Problem ciężaru dowodu w administracyjnych stosunkach prawa pracy	1480

ROZDZIAŁ 32

Sankcje w prawie pracy	1485
32.1. Uwagi wstępne	1485
32.2. Odpowiedzialność kompensacyjna podmiotów prawa pracy	1489
32.2.1. Odpowiedzialność odszkodowawcza pracowników	1489
32.2.2. Odpowiedzialność odszkodowawcza zbiorowych podmiotów prawa pracy	1497
32.3. Odpowiedzialność podmiotów prawa pracy o charakterze niekompensacyjnym	1501
32.3.1. Odpowiedzialność porządkowa i dyscyplinarna	1501
32.3.2. Odpowiedzialność karna i za wykroczenia	1508
32.3.3. Sankcje wadliwych czynności prawnych	1514
32.4. Szczególne sankcje prawa pracy	1516
32.4.1. Sankcje szczególne stosowane wobec pracowników	1516
32.4.2. Sankcje szczególne stosowane wobec zbiorowych podmiotów prawa pracy	1518

ROZDZIAŁ 33	
Intertemporalne prawo pracy	1521
WYKAZ SKRÓTÓW	1553
BIBLIOGRAFIA	1561
ORZECZENIA	1713
INDEKS RZECZOWY	1741

SŁOWO WSTĘPNE

W 2016 r. minęło ponad czterdzieści lat od wejścia w życie przepisów kodeksu pracy oraz trzydzieści lat od czasu wydania jedyne polskiego zarysu systemu prawa pracy autorstwa profesora Tadeusza Zielińskiego. Minione dekady w historii kraju cechują radykalne zmiany społeczno-polityczne. Głęboka transformacja ustrojowa i skorelowane z nią przejście od gospodarki centralnie sterowanej do społecznej gospodarki rynkowej oraz dynamiczny rozwój doktryny prawa pracy uzasadnia, w moim przekonaniu, podjęcie próby kompleksowego przedstawienia dorobku nauki prawa pracy. W płaszczyźnie aksjologicznej teoretyczna refleksja w tej materii wydaje się nawet swoistym obowiązkiem współczesnego pokolenia specjalistów prawa pracy, zwłaszcza wobec rysujących się na horyzoncie nowych wyzwań związanych z posttransformacyjnym rozwojem stosunków społeczno-gospodarczych, pluralizacją podstaw zatrudnienia oraz żywiołowo postępującymi procesami legislacyjnymi w stosunkach pracy. Wskazane przyczyny oraz oceny legły u podstaw podjęcia kilka lat temu prac nad przygotowaniem *Systemu prawa pracy*.

Opracowanie to jest w swych założeniach pomyślane jako prezentacja obowiązującego ustawodawstwa pracy w ujęciu systemowym. Jego koncepcja zakłada kompleksowe zarysowanie zasadniczych instytucji systemu prawa pracy. Jest to istotne ze względu na postępujące procesy atrofii prawa pracy, przejawiające się coraz mocniejszym separatyzmem jego poszczególnych części oraz wzrastającą kazuistyką jego regulacji. Założeniem leżącym u podstaw tego dzieła jest więc również uniformizacja aparatury pojęciowej przydatnej w budowaniu ogólnej teorii prawa pracy.

Zgodnie z planem wydawniczym *System prawa pracy* ma się składać z 11 tomów:

1. *Część ogólna prawa pracy*
2. *Indywidualne prawo pracy. Część ogólna*
3. *Indywidualne prawo pracy. Część szczególna*
4. *Indywidualne prawo pracy. Pozaumowne stosunki pracy*

5. Zbiorowe prawo pracy
6. Procesowe prawo pracy
7. Zatrudnienie niepracownicze
8. Prawo rynku pracy
9. Międzynarodowe publiczne prawo pracy. Standardy globalne
10. Międzynarodowe publiczne prawo pracy. Standardy europejskie
11. Międzynarodowe prywatne prawo pracy

Wewnętrzna delimitacja *Systemu prawa pracy* została oparta na dominujących w doktrynie prawa pracy konwencjonalnych kryteriach przedmiotowo-podmiotowych. Mam przy tym świadomość, że systematyka ta nie spełnia w pełnym wymiarze relacji formułowanych w logice formalnej. Jednakże i inne proponowane w tej materii opcje nie mogą sobie rościć pretensji do zupełnej zgodności z tymi kryteriami. Przyjmując klasyczny podział, kierowałem się przede wszystkim kryteriami racjonalności i funkcjonalności.

Prezentowane dzieło ma charakter syntetyzujący. Zaprezentowane w nim rozważania w swych założeniach zostały oparte o mechanizmy generalizacji, cechujące się niekiedy wysokim poziomem ogólności wywodów. Wedle przyjętych założeń prezentowane w tym tomie rozważania cechują się wieloaspektowością. Dlatego też niektóre instytucje prawne zostały przedstawione z rozmaitych punktów widzenia, co odpowiada metodologicznym dyrektywom uniwersalizmu i komplementarności. Tego rodzaju ujęcie pozwala na analizę dogmatyczną również w wymiarze metateoretycznym. Godzi się jednak zaakcentować, że owa analiza nie jest prowadzona w oderwaniu od obowiązujących *de lege lata* regulacji normatywnych. Rozważania dotyczą wielu istotnych problemów praktycznych wyłaniających się we współczesnych stosunkach pracy.

W nauce prawa, o czym świadczy jej wielowiekowa historia i tradycja, niczego nie rozpoczyna się od początku i nigdy nie wypowiada się ostatniego słowa. Wyraźne są więc w tej książce ślady intelektualnego dziedzictwa minionych pokoleń wybitnych przedstawicieli nauki prawa pracy. W prezentowanym opracowaniu zgodnie z zasadą erudycyjności powołano elementarne i oryginalne dzieła, stanowiące fundamenty doktryny prawa pracy, pomijając w szczególności te, które w ocenie autorów mają charakter odtwórczy lub opisowy.

System prawa pracy jest pracą zbiorową, ale nie wspólną. Zgodnie z dyrektywą autonomiczności zamieszczone w nim zapatrywania są wyrazem indywidualnych poglądów autorów. W sposób samodzielny decydowali oni o przedstawieniu zagadnień merytorycznych. Autorom ze wszystkich ośrodków akademickich w kraju, którzy podjęli trud opraco-

wania poszczególnych aspektów części ogólnej prawa pracy, wyrażam także tą drogą serdeczne podziękowania.

W założeniach publikacja jest kierowana zarówno do przedstawicieli nauki prawa pracy, jak i do szeroko pojmowanej praktyki. Żywię przekonanie, że poczynione w niej rozważania będą użyteczne w prowadzeniu racjonalnego dyskursu prawniczego.

Kraków, 24 listopada 2016 r.

Krzysztof Baran

ROZDZIAŁ 1

POJĘCIE I SYSTEMATYKA PRAWA PRACY

Bolesław M. Ćwiertniak

1.1. UWAGI WSTĘPNE

Dla każdej szczegółowej nauki¹, a także dla praktyki stosowania prawa szczególne znaczenie mają zagadnienia wiążące się z definiowaniem pojęć dla danej dziedziny podstawowych². Wśród nich zaś na czoło wysuwa się samo zdefiniowanie danej gałęzi prawa, określenie jej zakresu, kryteriów jej wyodrębnienia w ramach systemu prawnego, systematyki wewnętrznej teje oraz kryteriów jej przeprowadzenia i inne temu podobne zagadnienia. Mocą przyjętej definicji następuje bowiem swoiste wyodrębnienie owej gałęzi, a także przypisywanego jej zakresu przedmiotowego, rzutujące na kryteria dokonania jej podziału i systematyki. *Prima facie* należałoby zatem oczekiwać – w literaturze danej nauki szczegółowej prawoznawstwa (w naszym przypadku w literaturze prawa pracy) – znacznej liczby opracowań monograficznych, studiów czy artykułów poświęconych problematyce definiowania owej gałęzi prawa³. Podobnie jak należałoby oczekiwać również opracowań na temat wyodrębniania prawa pracy jako gałęzi, kryteriów jego dokonania oraz jego podziału i systematyki⁴.

¹ O szczegółowych naukach prawnych, ich zadaniach teoretycznych i praktycznych por. szerzej Z. Ziemiński, *Szkice z metodologii szczegółowych nauk prawnych*, Warszawa–Poznań 1983 i powoływana tam literaturę. O określonych aspektach definiowania prawa por. tegoż, *Problemy logiczne definiowania prawa*, RPEiS 1961, z. 2 i powoływana tam literaturę, natomiast zagadnienie definiowania pojęć prawnych przedstawia w swej monografii W. Patryas, *Definiowanie pojęć prawnych*, Poznań 1997. Por. też A. Malec, *Zarys teorii definicji prawniczej*, Warszawa 2000, tam też obszerna literatura przedmiotu.

² Por. też J. Gregorowicz, *Definicje w prawie i w nauce prawa*, Łódź 1962; Z. Ziemiński, *Problemy podstawowe prawodawstwa*, Warszawa 1980, s. 34 i n.; S. Wronkowska, M. Zieliński, Z. Ziemiński, *Zasady prawa. Zagadnienia podstawowe*, Warszawa 1974, s. 91 i n.

³ Pisałem o tym m.in. w pracach B.M. Ćwiertniak, *Sposoby definiowania „prawa pracy” w polskiej literaturze prawniczej (próba systematyzacji)*, St.Pr.PiPSP. 1999–2000, s. 9 i n. oraz tegoż, *O „ogólnoteoretycznej” definicji prawa pracy*, GSP 2000, t. VI, s. 15 i n.

⁴ Por. m.in. B.M. Ćwiertniak, *Kryteria wyodrębniania prawa pracy jako gałęzi systemu prawa polskiego*, St.Pr.PiPSP. 2007, s. 25 i n.

W innych miejscach⁵ wskazywałem już, że analiza naszej literatury z zakresu prawa pracy prowadzi do wniosku, iż – wbrew wspomnianym oczekiwaniom – nie podjęto w niej szerszych badań nad definiowaniem „prawa pracy”. Problematyka ta występuje głównie w opracowaniach o charakterze dydaktycznym⁶, nader zaś rzadko w artykułach naukowych⁷ czy też innych opracowaniach. Swoistą ilustracją tego zjawiska może być też brak stosownego hasła („prawo pracy”) w podstawowych opracowaniach encyklopedycznych tej gałęzi naszego prawa⁸.

Analogicznie ma się rzecz z problematyką kryteriów wyodrębniania prawa pracy jako gałęzi prawa, jej podziałami i systematyką wewnętrzną. Problematyka ta występuje głównie, w skondensowanej i uproszczonej formie, w podręcznikach prawa pracy⁹ oraz w opracowaniach opisujących relacje prawa pracy do innych gałęzi prawa¹⁰, np. przy okazji „zaliczania”

⁵ Zob. B.M. Ćwiertniak, *Sposoby definiowania „prawa...”, s. 9 i n.*; tegoż, *O „ogólnoteoretycznej” definicji prawa...”, s. 15 i n.* oraz tegoż, *Ujęcie przedmiotu prawa pracy a wyodrębnienie „typów” zasad prawa pracy*, PPIPS 1986, t. 7, s. 7 i n.

⁶ Por. m.in. podręczniki prawa pracy: Z. Salwa, *Prawo pracy i ubezpieczeń społecznych*, Warszawa 1996, s. 14 i n.; L. Florek, T. Zieliński, *Prawo pracy*, Warszawa 1996, s. 1 i n.; K. Kolasiński, *Prawo pracy znowelizowane*, Toruń 1996, s. 27 i n.; tegoż, *Prawo pracy i ubezpieczeń społecznych*, Toruń 1997, s. 31 i n.; M. Piotrowski, *Prawo pracy*, Poznań–Zielona Góra 1997, s. 37 i n.; T. Liszcz, *Prawo pracy*, Gdańsk 1996, s. 11; tejsze, *Prawo pracy*, Warszawa 2008, s. 17 i n.; U. Jackowiak, W. Uziak, A. Wypych-Żywicka, *Prawo pracy. Podręcznik dla studentów administracji*, Sopot 1999, s. 11 i n.; U. Jackowiak, W. Uziak, A. Wypych-Żywicka, *Prawo pracy. Podręcznik dla studentów prawa*, Kraków 2005, s. 23 i n.; Z. Kubot, T. Kuczyński, Z. Masternak, H. Szurgacz, *Prawo pracy. Zarys wykładu*, Warszawa 2005, s. 19 i n.; *Prawo pracy*, pod red. Z. Niedbały, Warszawa 2007, s. 31 i n. (także nowsze wydania tych opracowań).

⁷ Por. B.M. Ćwiertniak, *Sposoby definiowania „prawa...”, s. 9 i n.* oraz tegoż, *O „ogólnoteoretycznej” definicji...”, s. 15 i n.*; tegoż, *Definiowanie prawa pracy (w:) Prawo pracy*, pod red. K.W. Barana, Kraków 2005, s. 27 i n.; tegoż, *Definiowanie prawa pracy (w:) Prawo pracy*, pod red. K.W. Barana, Warszawa 2009, s. 27 i n.

⁸ Por. *Encyklopedia prawa pracy i ubezpieczeń społecznych. Komentarz do instytucji prawnych*, pod red. L. Florka, Warszawa 1998; *Leksykon prawa pracy. 100 podstawowych pojęć*, pod red. J. Steliny, Warszawa 2008 (prawo pracy definiowane jest tam przez J. Stelinę w hasle: Przedmiot prawa pracy, s. 223–224); stosowne hasło zawiera natomiast np. *Encyklopedia prawa*, pod red. U. Kaliny-Prasznic, Warszawa 1999 (i późniejsze wydania), autorem hasła: Pracy prawo jest tu T. Kuczyński (por. s. 549).

⁹ Relatywnie szeroko omawia ją T. Zieliński, *Prawo pracy. Zarys systemu*, Część I. *Ogólna*, Warszawa–Kraków 1986, s. 7 i n. Z innych podręczników por. m.in. H. Szurgacz (w:) Z. Kubot, T. Kuczyński, Z. Masternak, H. Szurgacz, *Prawo pracy. Zarys...*, s. 19–20; M. Gersdorf, K. Rączka, *Prawo pracy. Podręcznik w pytaniach i odpowiedziach*, Warszawa 2006, s. 15–17.

¹⁰ Por. np. T. Zieliński, *Stosunek prawa pracy do prawa administracyjnego*, Warszawa 1997, zwłaszcza s. 20 i n. Dość obszerną literaturę dotyczącą relacji prawa pracy do prawa cywilnego zestawiam w opracowaniu B.M. Ćwiertniak, *Funkcje zasad prawa pracy w związku z art. 300 kodeksu pracy (próba systematyzacji) (w:) Prawo pracy. Ubezpieczenia społeczne. Polityka społeczna. Wybrane zagadnienia*, pod red. B.M. Ćwiertniaka, Opole 1998, s. 47 i n. O relacjach

określonych zespołów norm do prawa pracy bądź innej gałęzi prawa¹¹. Literatura teoretycznoprawna poświęcała wyodrębnieniu prawa pracy, jako *exemplum* procesów podziału systemu prawa m.in. na gałęzie, uwagę głównie w połowie lat 60. oraz w latach 80. ubiegłego wieku¹². Jej dorobek z tego okresu relatywnie szybko przenoszono do literatury prawa pracy, przy czym niektóre z proponowanych koncepcji teoretycznoprawnych były przedmiotem analiz i polemik¹³.

We wskazanej tu syntetycznej diagnozie stanu literatury dotyczącej wspomnianej problematyki pomijam cykle własnych studiów dotyczących kryteriów wyodrębniania prawa pracy¹⁴.

W opracowaniu o charakterze systemowym wspomnianym zagadnieniom należy poświęcić więcej uwagi, prezentując poglądy wyrażone w literaturze przedmiotu, nie stroniąc od własnych refleksji i wniosków. Prezentację poglądów doktryny wiąże się z próbą określonej ich systematyzacji¹⁵. Przeglądowi zostaną poddane w szczególności poglądy i kon-

prawa pracy do innych gałęzi por. np. A. Kostecki, *Związki prawa finansowego z prawem pracy*, St.Pr.PiPSP. 1994, s. 9 i n.

¹¹ T. Zieliński, *Stosunek prawa pracy...*, *passim*. Szerszy wywód o zaliczeniu norm regulujących problematykę zatrudnienia i bezrobocia przeprowadził M. Skąpski, *Ochronna funkcja prawa pracy w gospodarce rynkowej*, Kraków 2006, s. 45 i n. Por. też B.M. Ćwiertniak, O „ogólnoteoretycznej” definicji prawa..., s. 19 i n.

¹² Por. zwłaszcza: H. Rot, *Jedności i podziały systemu prawa socjalistycznego*, AUWr. Prawo XXV, nr 145, Wrocław 1971, s. 186 i n.; tegoż, *Problemy kodyfikacji prawa PRL*, Prace Wrocławskiego Towarzystwa Naukowego, Seria A, nr 193, Wrocław 1978, s. 50 i n., zwłaszcza s. 80 i n.; J. Romul, *Kształtowanie się systemu prawa socjalistycznego w Polsce. Przemiany podstaw formalnych i doktryny prawniczej*, Prace Wydziału Prawa UAM nr 65, Poznań 1974, s. 38 i n.; Z. Ziemiński, *Szkice z metodologii szczegółowych...*, s. 123 i n. Por. też uwagi i literaturę powołaną w opracowaniu B.M. Ćwiertniak, *Ujęcie przedmiotu prawa...*, s. 9 i n.

¹³ Por. zwłaszcza polemikę T. Zielińskiego z poglądami o tzw. kompleksowych kryteriach wyodrębniania prawa pracy i kompleksowym charakterze prawa pracy jako gałęzi prawa (S. Włodyka, H. Rot). Por. np. T. Zieliński, *Prawo pracy. Zarys...*, s. 10 i n. Por. też H. Rot, *Jedności i podziały systemu...*, s. 105 i n.; S. Włodyka, *Problem „prawa gospodarczego”*, SC 1964, t. V, *passim*. Zob. też uwagi o kompleksowości prawa pracy w opracowaniu B.M. Ćwiertniak, *Ujęcie przedmiotu prawa...*, s. 10 i n., 22.

¹⁴ Por. B.M. Ćwiertniak, *O kryteriach funkcjonalnych wyodrębniania prawa pracy jako gałęzi w systemie prawa (w:) Człowiek. Obywatel. Pracownik. Studia z zakresu prawa. Księga jubileuszowa poświęcona Profesor Urszuli Jackowiak*, pod red. J. Steliny, A. Wypych-Zywickiej, GSP 2007, t. XVII, s. 61 i n.; tegoż, *Kryteria kodyfikacyjne a wyodrębnienie prawa pracy jako gałęzi w polskim systemie prawa*, St.Pr.PiPSP. 2006, s. 9 i n.; tegoż, *Kryterium zasad prawa pracy a wyodrębnienie prawa pracy jako gałęzi w polskim systemie prawa (w:) Studia z prawa pracy. Księga pamiątkowa ku czci Docenta Jerzego Logi*, pod red. Z. Górala, Łódź 2007, s. 37 i n.

¹⁵ Na temat systematyzacji i klasyfikacji por. m.in. *Mała encyklopedia logiki*, pod red. W. Marciszewskiego, Ossolineum 1970, s. 103, 209–210, 339 oraz klasyczne już podręczniki logiki: T. Kotarbiński, *Kurs logiki dla prawników*, Warszawa 1974, s. 40–49; K. Ajdukiewicz, *Zarys logiki*, Warszawa 1960, s. 47 i n.; tegoż, *Logika pragmatyczna*, Warszawa 1974, s. 48 i n. Por. też Z. Ziemiński, *Logika praktyczna*, Warszawa 1995, s. 56 i n. (a także naj-

Tom I *Systemu Prawa Pracy* w swych założeniach pomyślany został jako prezentacja ustawodawstwa pracy w ujęciu syntetycznym. Jego koncepcja zakłada kompleksowe zarysowanie zasadniczych konturów systemu prawa pracy, w szczególności zagadnień:

- pojęcia, systematyki i sposobów ujęcia prawa pracy,
- przedmiotu i miejsca prawa pracy w systemie prawa,
- podstaw aksjologicznych i etycznych prawa pracy,
- ewolucji i rozwoju prawa pracy,
- funkcji i właściwości prawa pracy,
- charakteru norm prawa pracy i modeli ich tworzenia,
- źródeł prawa pracy,
- zasad prawa pracy,
- typów stosowania prawa pracy oraz metodologii wykładni przepisów prawa pracy,
- zdarzeń prawa pracy,
- roszczeń w prawie pracy,
- sankcji w prawie pracy,
- intertemporalnego prawa pracy.

Prezentowane dzieło ma charakter syntetyzujący, a zaprezentowane w nim rozważania dotyczą również problemów praktycznych ujawniających się na tle funkcjonowania współczesnych stosunków pracy.

Książka przeznaczona jest zarówno dla przedstawicieli nauki prawa pracy, jak i dla praktyków, w szczególności sędziów, adwokatów i radców prawnych. Powinna mieć też zastosowanie w kwalifikowanej dydaktyce prawniczej, zwłaszcza na studiach drugiego i trzeciego stopnia.

Cena 299 zł
(w tym 5% VAT)

Zamówienia:

infolinia 801 04 45 45, fax 22 535 80 01

zamowienia@wolterskluwer.pl

www.profinfo.pl

